

شیرازه

نگاهی به کتاب «تاریخ فشرده هند»

دریچه‌ای به تاریخی کهن

شرق؛ نهری در کتاب «کشف‌هند» که به فارسی هم ترجمه شده، پرسشی بنیادین مطرح می‌کند و می‌پرسد «چيست اين هندوستان، مנהای جنبه‌های طبیعی و جغرافیایی‌اش؟». او اگر چه کتابش را با این پرسش آغاز کرده اما پاسخ اصلی‌اش را در پایان کتاب می‌دهد وقتی می‌نویسد هندوستان «وحدت در کثرتی فرهنگی است، بقچه‌ای از تناقض‌ها که با ریسمان محکم ولی ناپیدایی بسته شده… هم افسانه است و هم انکاره، هم رؤیا و هم خیال، و با این حال کاملا واقعی و حاضر و نافذ».

هندوستان تاریخی طولانی و پرفرازونشیب دارد و با انواع دین‌ها و فرهنگ‌ها، زبان‌ها، و اقوام و طبقات، هزاران سال دوام آورده است. حسن زوبری‌تسکی در کتابی با عنوان «تاریخ فشرده هند»، که با ترجمه حسن افشار در نشر مرکز منتشر شده، اسناد پراکنده پنج هزار سال تاریخ را کاویده و گزارشی به دست داده که کمتر نکته‌ای در آن از قلم افتاده است.

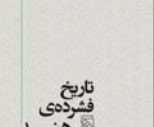
جان زوبری‌تسکی نویسنده استرالیایی است که تاریخ هند را بیش از چهل سال بررسی کرده است. او در هندوستان دیپلمات و خبرنگار خارجی بوده و درباره جامعه و فرهنگ و سیاست آن کشور تدریس کرده و بسیار نوشته است. زوبری‌تسکی کارشناسی ارشد در تاریخ آسیای جنوبیاست و زبان هندی را از دانشگاه ملی استرالیا فراگرفته و دوره دکتری تاریخ هند را در دانشگاه نیو ساوت ولز گذرانده است. او همچنین دستیار سردبیر بخش خارجی روزنامه «استرالیایی» بوده و سپس نویسنده تمام‌وقت این روزنامه شده است.

کتاب «تاریخ فشرده هند» اگرچه تاریخی فشرده است اما می‌توان آن را به‌عنوان اثری مرجع در نظر گرفت که حاصل چهار دهه پژوهش نویسنده‌اش است. او در این کتاب پنج هزار سال تاریخ را از دوره هاراپا تا هند نوین در کمتر از سیصد صفحه خلاصه کرده است. در این کتاب تصویری به دست می‌آوریم از کشوری پر از کونگونی و پیچیدگی، کشوری که به سختی در قالب یکپارچه‌ای می‌گنجد.

در «تاریخ فشرده هندوستان»، زوبری‌تسکی پنج هزار سال قصه خدایان و شاهان، فاتحان و استعمارگران را در قالب داستانی پر از شخصیت‌های حماسی و نیز اشخاص ناشناخته در خارج از هند، خلاصه می‌کند. بودا و اسکندر و گاندی شریک صحنه می‌شوند با چاندرا گوبتا (زولیوس سزار هند) و نظام سقا (شاه یک‌روزه) و رضیه نخستین زن مسلمانی که در شبه‌قاره به فرمانروایی می‌رسد. فصل‌های آخر کتاب درباره هند مدرنی است که تضادها چندپاره‌اش کرده؛ واقعیت بی‌رحم تجزیه، خیال‌پردازی‌های بالیوود، کسب‌وکارهای پروتیق آتی، و گسترش بیغولها. در پایان، زوبری‌تسکی می‌پرسد آیا چالش‌های داخلی — از تنش‌های مذهبی گرفته تا نظامی که هرچه بیشتر از دموکراسی فاصله می‌گیرد - هنوز می‌تواند مانع از دست‌یابی هند به ثروت و قدرت شود.

کتاب «تاریخ فشرده هند» شامل ده فصل با این عناوین است: «تمدن‌های نابودشده»، «انقلابی‌های مذهبی»، «دوران کلاسیک»، «ورود اسلام»، «گورکانیان، مغولان کبیر»، «بازرگانان و مزدوران»، «جرقه در بشکه بارت»، «راه دراز آزادی»، «تأسیس دولت ملی» و «هند نوین». در بخشی از این کتاب که به «هند نوین» مربوط است می‌خوانیم: «موجودیت کشور مستقل هندوستان را، اگر در بستر پنج هزار سالی که از پیدایش تمدن هریا/هاراپا می‌گذرد بنگریم، نقطه ناچیزی به نظر خواهد آمد. حتی دو سده حاکمیت استعمار نیز چیزی بیش از پانوشتی در کتاب ظهور تاریخ نخواهد شد. امپراتوری‌های مانوریا و گوپتا و گورکانی از نظر طول زمانی -و چه بسا از حیث شکوهمندی- بیشتر خودنمایی خواهند کرد. دستاوردهای هندوستان در این دوران‌های طلایی، خواه در فلسفه یا ادبیات، خواه در ریاضیات یا پزشکی، و خواه در معماری یا هنرها جای تردید ندارد.»

نشر مرکز پیش از این و در قالب همین مجموعه، کتاب «تاریخ فشرده چین» را هم منتشر کرده بود. «تاریخ فشرده چین» اثری است نوشته لیندا جیوین که از خاندان‌های دوران باستان در چین آغاز کرده و تا چین امروز که ابرقدرتی مدرن است، پیش آمده است. این کتاب که با ترجمه روبرت صافاریان به فارسی منتشر شده، مورد توجه منتقدان زیادی بوده و برخی این کتاب را کم‌حجم‌ترین تاریخ چین دانسته‌اند که درعین‌حال یکی از بهترین آثار در این زمینه است. «تاریخ فشرده چین» را می‌توان سفری فشرده در تاریخی درازدامن دانست که از نخستین نوآوری‌های این تمدن تا کشوری که امروز قدرتی جهانی به‌شمار می‌رود را دربر گرفته است. این کتاب راهی را که این کشور از سرچشمه‌های قبیله‌ای خود تا دوران امپراتوری‌های افسانه‌ای‌اش و تا حزب کمونیست امروزی تحت رهبری شی جن‌پینگ پیموده است، پی می‌گیرد. کتاب همچنین به داستان کمتر گفته‌شده زنان چینی و سایه ترسناک فساد و افتراق که امروز هم جمهوری خلق چین را تهدید می‌کند، می‌پردازد. در دوره‌ای که قدرت چین دوباره ظهور کرده و این کشور به بازیگری بیرومند در جهان تبدیل شده، کتاب «تاریخ فشرده چین» مدخلی است خواندنی برای شناخت این تمدن. نویسنده این اثر در بخشی از پیشگفتارش به این نکته اشاره کرده که در نوشتن یک تاریخ فشرده بهتر آن است که بر مضامین و شخصیت‌های محوری تمرکز شود، اما او می‌گوید در نگارش این کتاب هرجا به شخصیت‌های برجسته، تحولات اقتصادی و سیاسی مهم، تاریخ نظامی و جریان‌های زیباشناختی و روشنفکری برخورد همه را مورد توجه قرار داده است. او درواقع بر مضامین، رویدادها و شخصیت‌هایی تأکید کرده که به نظرش بر جوهر زمانه خود و تکامل تمدن و ملیت چین روشنائی می‌افکنند. طبیعی است که حجم کم کتاب این فرصت را در اختیار او نگذاشته تا همه امپراتورها، باجری‌ها، اندیشمندان، هنرمندان، چهره‌های نامتعارف، مخترعان، سیاست‌مداران و شاعران چینی نام ببرد و ازاین‌رو برخی از مؤثرترین و جالب‌ترین آنها را معرفی کرده است. در این کتاب نقل‌قول‌هایی از تاریخ‌نگاران چین باستان، سیاست‌مداران معاصر، شاعران و جوویه‌نویسان مشهور چین هم آمده تا شناخت بهتری به خواننده داده شود. ویژگی دیگر این کتاب آن است که در آن به زنان نیز توجهی ویژه شده و نقش اثر پررنگ‌تر مورد بررسی قرار گرفته است. لیندا جیوین، رمان‌نویس و مترجم استرالیایی است که در آمریکا متولد شده است. او به شکل تخصصی درباره چین تحقیق می‌کند و آثاری درباره این کشور به زبان‌های مختلفی ترجمه شده است. او به‌جز کتاب‌ها و رمان‌هایی که نوشته، مقالات زیادی نیز در نشریات استرالیا و دیگر کشورها به چاپ رسانده است. جیوین در تایوان، هنگ‌کنگ و پکن زندگی کرده و از نزدیک نیز با فرهنگ و زندگی در چین آشناست. «میمون و ازدها» و «بروفایل پکن» از دیگر آثار اوست.

تاریخ فشرده هند
جان زوبری‌تسکی
ترجمه حسن افشار
نشر مرکز

نگاهی به «دفتر شعرهای منثور» ایوان تورگنیف

مینیاتورهای تورگنیف

پیام حیدرقرزینی

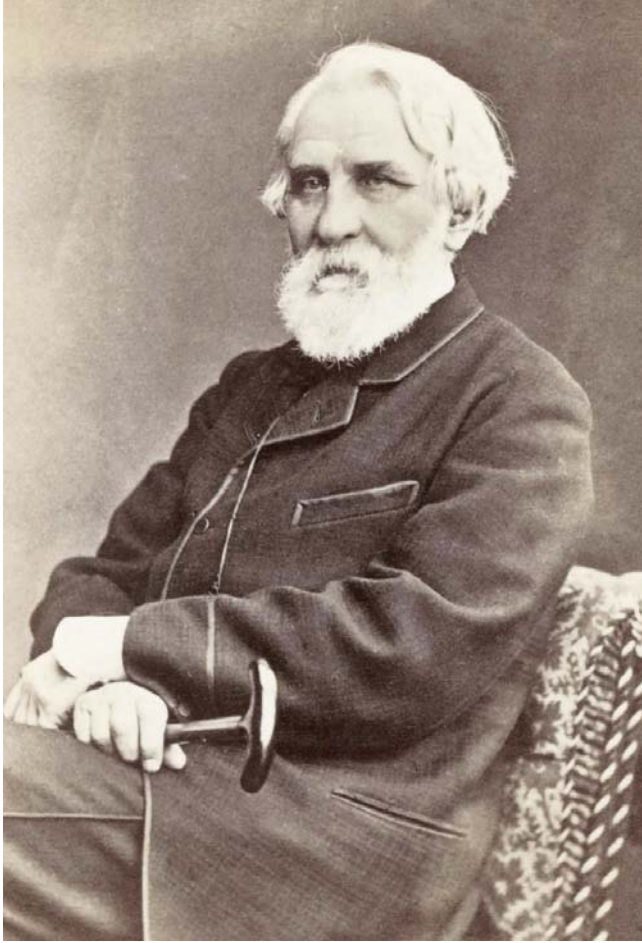
اگرچه ایوان تورگنیف به‌عنوان یکی از چهره‌های درخشان رمان‌نویسی روسیه در قرن نوزدهم به شمار می‌رود و شهرت جهانی‌اش نیز به واسطه شاهکارهایش در زمینه داستان‌نویسی است، اما از او شعرهایی هم به جا مانده که نشان‌دهنده وجوه دیگری از توانایی‌های این چهره کلاسیک ادبیات روسیه است.

شعرهای تورگنیف در کتابی با عنوان «دفتر شعرهای منثور» منتشر شده است. خود تورگنیف شعرهایش را شعر منثور نامیده بود و به اعتقاد منتقدان او در کنار بودلر گونه جدیدی از شعر را در ادبیات اروپا و به‌ویژه روسیه به وجود آورد، اگرچه می‌توان گفت که بودلر با تأثیر از شعرهای تورگنیف بود که مجموعه‌ای سرود.

«دفتر شعرهای منثور» که حاصل سال‌های پیری و بیماری تورگنیف است، در سال ۱۸۸۲ منتشر شد و بعدها قطعه‌ها و متن‌هایی دیگر نیز به این مجموعه پیوست شد. تورگنیف در دوره‌ای این قطعه‌های کوتاه و شاعرانه را نوشت که با مشقت ناشی از سرطان درگیر بود و در آن وضعیت، کاری طولانی‌تر از این هم نمی‌توانست انجام دهد. تورگنیف که بیش از شصت‌وچهار سال عمر نکرد، در دو سال آخر عمر از سرطان استخوان‌های شانه رنج می‌برد. شعرهای منثور او، اگرچه از سال ۱۸۷۷ بر کاغذ می‌آمده است، بیش از همه از حال‌وهوای پیری و همین بیماری او ناشی شده است. درون‌مایه اصلی اشعار منثور تورگنیف تغزل است. او در آغاز به این شعرها و قطعه‌ها به چشم یادداشتی برای آثار بزرگ‌تر خود نگاه می‌کرد و قصد چاپ آنها را نداشت. اما با اوج‌گیری بیماری متقاعد شد که بخشی از آنها را چاپ کند. البته تورگنیف برخی قطعه‌ها را، شامل سی‌ویک متن کوتاه دیگر، خصوصی خواند و از چاپ‌شان امتناع کرد اما این بخش دوم نیز در سال ۱۹۳۰ در آخرین اقامتگاه او، در پاریس، به دست آمد و به این کتاب اضافه شد. خود تورگنیف در نامه‌ای به دوستش درباره این شعرها نوشته بود: «از چهار ماه پیش شماری شعر، از آنجا که متأسفانه شاعر نیستم، به نثر، بر برگ‌های پراکنده نوشتم. هرگز به انتشار آنها فکر نکرده بودم. اما همین تازگی، برگی از این مجموعه به دست ناشر روسی من رسید که بنا به اصرارش پنجاه شعر از آن را برای مجله‌اش در اختیار او گذاشتم. در اصل این سروده‌ها، اگر مؤدبانه بگویم، جز واپسین ناله‌های یک مرد پیر نیستند.»

«دفتر شعرهای منثور» سال‌ها پیش با ترجمه محمود حدادی به فارسی ترجمه شده بود و به‌تازگی چاپ دیگری از آن در نشر مهراندیش منتشر شده است. حدادی معتقد است که در این مجموعه، تورگنیف با دیدی متأثر از دهری‌گری شوینمناوری و غمی خالی از تسلائی متافیزیکی، به بازیینی زندگی خود رو می‌آورد، در هاله‌ای از رؤیا و خاطره با جان خود به گفت‌وگو می‌نشیند و با این همدم تنهایی‌اش در غربت فرانسه، از عشق، وطن، طبیعت و مرگ و به‌ویژه از جوانان می‌گوید؛ جوانان آرمان‌گرایی که به رسم آن روزگار، در طرد ستم اجتماعی و سرکوب دولتی، به راه مبارزه‌هایی فداکارانه می‌فتند. حدادی همچنین در متنی که سال‌ها پیش درباره این اثر تورگنیف در «کتاب زمان» منتشر کرده بود، نوشته بود: «در هاله‌ای از خاطره‌های غم‌آلود و نگرش‌های شکوهِ‌آمیز به کیهان، طبیعت، عشق، مرگ و بیماری در این مجموعه -بیشتر به یاری عناصر زبانی سبک رمانتیکی- نوری از این دردها و تلخ‌کامی‌ها بیانی مشخص می‌یابد. نیز نوعی جبرگرایی یا دهری‌گری، توجهی خاص به اندیشه زروانیه، در این مجموعه بروز می‌کند که بیش‌وکم از شوینمناور تأثیر گرفته است. تورگنیف طبیعت را نیروی کور و بی‌تمیزی می‌شمارد که عمر هفتاد نسل انسانی برایش دقیقه‌ای بیش نیست و در این نفس بلند او، این اقیانوس بی‌کرانه زمان، آدمی از غرق‌شدن و فنا گریزی ندارد. با این‌همه خطا است اگر این مینیاتورها را انتها واپسین ناله‌های مردی پیر بدانیم. آن محبت به مردم، به‌ویژه به قشربهای محروم روسی، که در دیگر آثار رخ می‌نماید، در اینجا نیز، البته بیشتر بر زمینه‌ای حزن‌آلود نقش

می‌نماید، در اینجا نیز، البته بیشتر بر زمینه‌ای حزن‌آلود نقش

می‌یابد و با قلمی واقع‌گرایانه به این قطعه‌ها جوهره زمانی و مکانی می‌بخشد.»

تورگنیف اشراف‌زاده بود اما در رمان‌ها و نیز در کتاب «دفتر شعرهای منثور» به ظهور جریان‌های تازه در جامعه روسیه آن دوران نظر داشت. او به‌ویژه در رمان مشهورش، «پدران و پسران»، ظهور شخصیتی جدید را به تصویر کشیده است: روس جوانی که شاملی‌ای از روشنفکری است که نظم مسلط را به چالش می‌کشد. نابوکف در «درسگفتارهای ادبیات روس» نوشته که تورگنیف با این رمان موفق شد کاری را که قصد داشت، انجام دهد؛ یعنی یک شخصیت مرد، یک روس جوان خلق کند که هم فقدان درون‌نگری‌اش تصدیق شود و هم آدمک یک روزنامه‌نگار، از نوع سوسیالیستی‌اش، نباشد: «بازارف بی شک مردی است قوی؛ و به احتمال زیاد اگر دهه بیست عمرش را پشت سر می‌گذاشت (ما در زمانی که تازه از دانشگاه فارغ‌التحصیل شده است، با او به‌رو می‌شویم) در آن سوی اقی رمان یک متفکر اجتماعی بزرگ، بزکش برجسته یا انقلابی فعال از کار درمی‌آمد.» نابوکف می‌گوید که تورگنیف مخلوقش را از الگویی که بر خود تحمیل کرده است، بیرون می‌آورد و او را در جهان معمول بخت و تصادف می‌گذارد. می‌گذارد که بازارف نه بر اثر تکامل درونی خاص در طبیعتش، بلکه به حکم کور سرنوشت میبرد: «او با شجاعت در سکوت می‌میرد، مثل کسی که در میدان جنگ می‌میرد؛ اما در زوال او عنصری از تسلیم و رضا هست که با روند کلی ن‌ندان آرام به سرنوشت، که بر کل هنر تورگنیف سایه می‌افکند، به‌خوبی همیا می‌شود.

ادوارد سعید در کتاب «نقش روشنفکر» از بازارف به‌عنوان شخصیتی متمایز یاد کرده است. سعید می‌گوید تنها در فرایند زندگی عصر مدرن است که به‌عنوان رمان یا درام می‌توانیم ببینیم که چگونه روشنفکران نه‌فقط نماینده بعضی جنبش‌های بزرگ اجتماعی یا زیرزمینی هستند، بلکه به‌ویژه سازندگان شیوه زندگی و ایفاگر نقش‌هایی اجتماعی نیز به شمار می‌آیند که منحصر به خود آنها است. سعید می‌گوید در هیچ‌یکس بهتر از برخی رمان‌های نامتعارف قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم نمی‌توان توصیف چنین نقشی را پیدا کرد و از رمان «پدران و پسران» تورگنیف به‌عنوان یکی از این رمان‌ها یاد می‌کند. او می‌گوید در این رمان‌ها با ظهور ناگهانی بازیگری جدید به نام روشنفکر جوان مدرن روبه‌رو می‌شویم.

روشنفکر جوان مدرن روبه‌رو می‌شویم.

روشنفکر جوان مدرن روبه‌رو می‌شویم.

در حاشیه کتاب «اهمیت امر زیبا در زمانه ما»

فلسفه هنر گادامر

سال‌ها پیش کتاب آنچه هنر است او را به زبان فارسی ترجمه کرده بودم. بر آن شدم که این نوشتار گادامر را هم به فارسی درآورم. گادامر و دانتو تأکید دارند بر اینکه فهم چستی هنر به رسالتی برای اندیشه و فلسفه مبدل شده است، و دغدغه مشترک‌شان روشن‌ساختن رابطه هنر مدرن و زیبایی‌شناسی است.»

امیر مازیار هم مقدمه‌ای با عنوان «فلسفه هنر گادامر» برای این کتاب نوشته و در آن ازجمله به این نکته اشاره کرده که محتوای این اثر را می‌توان با بخش نخست کتاب «حقیقت و روش» مقایسه کرد. او می‌گوید بحث گادامر در این اثر از دو بخش اصلی تشکیل شده: مقدمه‌ای که پرسش‌های اصلی و دیدگاه‌های تاریخی مربوط به آنها را ذکر می‌کند، و بدنه مقاله که تلاش می‌کند براساس سه مفهوم محوری بازی، نماد و عید چستی اثر هنری را روشن کند. او همچنین در این مقدمه توضیح می‌دهد که مسئله اصلی در فلسفه هنر گادامر نسبت هنر و حقیقت است. گادامر می‌خواهد نشان دهد که مهم‌ترین کار هنر کشف و آشکار ساختن حقیقت است، و به همین دلیل است که بحث هنر چنین جایگاه مهمی در «حقیقت و روش» پیدا می‌کند. او در این کتاب می‌خواهد از آشکار شدن حقیقت در هنر شاهد بیاورد که قلمرو کشف حقیقت منحصر به آنچه عقلانیت دوره جدید ادعا می‌کند، یعنی علم و روش علمی، نیست و هنر یکی از عرصه‌های مهمی است که در آن بدون به‌کارگیری روش و خارج از قلمرو علوم تجربی یا عقل فلسفی به حقیقت دست پیدا می‌کنیم.

در بخش ابتدایی کتاب «اهمیت امر زیبا در زمانه ما» می‌خوانیم: «این‌مطلب که در پرسش از توجیه هنر با

اهمیت امر زیبا در زمانه ما
هانس گئورگ گادامر
ترجمه فریدبا فرزندفر
نشر بیدگل

عطف

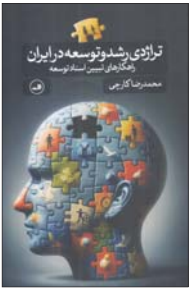
راهکارهای تبیین اسناد توسعه

شرق؛ روند توسعه در ایران در طول یک سده گذشته پرفرازونشیب، گسسته و نامتوازن پیش رفته است. این مسئله به‌خصوص در سال‌های اخیر به بحث‌های زیادی دامن‌زده و مقالات و کتاب‌های زیادی درباره مسئله توسعه در ایران منتشر شده است. «تراژدی رشد و توسعه در ایران» با عنوان فرعی راهکارهای تبیین اسناد توسعه، کتابی است نوشته محمدرضا کارچی که به‌تازگی در نشر ثالث منتشر شده است.

این کتاب با بررسی تجربه‌های ناموفق برنامه چهارم و پنجم توسعه در عملیاتی‌کردن اهداف سند چشم‌انداز، تلاش می‌کند تا راهکارهای تبلیغ و ترویج این سند را برای سال‌های باقی‌مانده مورد بررسی قرار دهد. تحلیل این فرایندها و ارائه پیشنهادهایی برای بهبود روند توسعه و مشارکت مؤثرتر مردم در این فرایند، از اهداف اصلی این اثر است. نویسنده این کتاب معتقد است که ایران با وجود دارابودن منابع طبیعی گسترده، فرهنگ غنی و تاریخ درخشان، همچنان درگیر یک چرخه معیوب توسعه است که نشان‌دهنده تضاد میان ظرفیت‌های بالقوه و واقعیت‌های موجود است. او در پیشگفتارش نوشته که به رغم تلاش‌های گسترده برای تحقق توسعه اقتصادی و اجتماعی، این تلاش‌ها اغلب به دلایل ساختاری و فرهنگی ناکام مانده‌اند و به جای دستیابی به پیشرفت پایدار، مشکلات جدیدی را به وجود آورده‌اند.

کتاب «تراژدی رشد و توسعه در ایران» در سیزده فصل با این‌عناوین نوشته شده است: تاریخچه توسعه در ایران، نخبگان سنتی و غرب‌گرا، نقش دولت در توسعه، مشارکت مردمی و نهادهای اجتماعی، توسعه فرهنگی به‌عنوان زیربنای توسعه پایدار، نقش زنان در توسعه، تأثیر قانون‌گرایی در تحقق توسعه، سند چشم‌انداز ۲۰ساله ایران، اهمیت تبیین و تبلیغ اسناد توسعه‌ای، تجربه سایر کشورها، اهداف مختلف سند چشم‌انداز و راهکارهای اجرایی آن، نقش آفرینان سند چشم‌انداز و راه‌های تقویت آن و در نهایت فصل پایانی که به نتیجه‌گیری و ارائه راهکار پرداخته است.

این کتاب در فصل اولش به سراغ تاریخچه توسعه در ایران رفته است و می‌گوید با نگاهی به تاریخ ایران از دوران قاجار تا انقلاب اسلامی و پس از آن، می‌توان به بررسی تحولات و سیاست‌های توسعه‌ای پرداخت که هریک به نحوی در شکل‌گیری وضعیت کنونی کشور نقش داشته‌اند. در بخشی از این فصل درباره بستر تاریخی ایران در دوران قاجار آمده: «تحولات اجتماعی ایران تحت تأثیر سیاست‌های توسعه‌ای مختلف، تغییرات گسترده‌ای را تجربه کرده است. بافت اجتماعی ایران در دوران قاجار را می‌توان به عنوان نمونه‌ای برجسته از یک جامعه عشائری و ایلی تحلیل کرد. در این دوره مناسبات ایلی و عشائری به شدت غالب بود و این ساختار مبتنی بر پیوندهای خونی و روابط قومی بود، اداره چنین جامعه‌ای به صورت متمرکز تا حدودی غیرممکن است و همان‌طورکه قابل پیش‌بینی است حکومت مرکزی قاجار نیز تنها به نفوذ محدودی در مناطق مختلف کشور دست یافت و همین مسئله تأثیر اساسی در فرایند توسعه اجتماعی و سیاسی ایران داشت و به نیت‌های سیاسی و درگیری‌های محلی دامن می‌زد و مانع شکل‌گیری نهادهای مدرن و پایدار اجتماعی و سیاسی می‌شد. در کل در این دوره تغییرات اجتماعی بسیار کند و محدود بود.»

تراژدی رشد و توسعه در ایران
محمدرضا کارچی
نشر ثالث